

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.884.04
в Одеському державному університеті
внутрішніх справ*

ВІДГУК

**опонента доктора юридичних наук, професора Шкути Олега
Олеговича на дисертацію Боровика Андрія Володимировича
«Кримінальні правопорушення проти представників влади», подану
на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук)
зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність обраної теми. Зумовлена тим, що в процесі реформування вітчизняної правової системи особливо гостро стоїть питання зростання рівня конфліктності в суспільстві, а особливо в умовах воєнного стану в Україні, у зв'язку з чим дослідження проблем забезпечення кримінально-правової охорони представників влади набуває особливого значення.

У теорії кримінального права немає єдності в поглядах учених на елементи кримінально-правової характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень, зокрема щодо їх об'єктивних та суб'єктивних ознак, а також особливостей реалізації кримінальної відповідальності за їх вчинення. Ситуація ускладнюється також тим, що в конструкціях відповідних кримінально-правових заборон наявні й законодавчі прогалини, що негативно позначається на судовій практиці притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення посягань на представників влади.

З огляду на зазначене, держава повинна вживати дієвих та ефективних заходів щодо забезпечення ефективної протидії таким деліктам, зокрема кримінально-правовими засобами.

Нагальною являється потреба і у якісних правових нормах, які встановлюють підстави юридичної відповідальності за відповідні правопорушення, а також науково обґрунтованих рекомендаціях щодо їх застосування.

Підтримуючи позицію дисертанта варто констатувати, що ефективність правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина сьогодні, як ніколи, залежить від належної реалізації функцій і повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, а також представників влади, які діють від імені цих органів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації А.В. Боровика є безсумнівною. Така оцінка ґрунтується на опрацьованих дисертантом наукових і нормативно-правових джерелах, використаних у тексті роботи статистичних даних та інших емпіричних матеріалів (с. 29–30), а також виведених докторантом елементів наукової новизни (с. 28–29), кожен із яких відображено у певній рубриці (уперше; удосконалено; набуто подальшого розвитку) та які несуть у собі низку концептуальних висновків і рекомендацій, що мають не аби яке теоретичне та практичне значення.

Структура дисертації ґрунтується на комплексному підході щодо дослідження питань кримінальних правопорушень проти представників влади.

Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що об'єднують 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (463 найменування на 50 сторінках) і 23 додатки на 86 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 545 сторінок, з них обсяг основного тексту – 385 сторінок.

При написанні роботи здобувач опрацював достатній масив джерел. Особливо імponує використання джерел іноземною мовою, що дало змогу ґрунтовно вивчити зарубіжний досвід з досліджуваної проблематики.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано джерела з кримінології, кримінального права, криміналістики, а також емпіричні матеріали. У списку використаних джерел міститься посилання на 72 вирoki суддів лише першої інстанції не кажучи вже про інші судові рішення.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокуратора та Державної судової адміністрації України за 2021–2023 роки; узагальнення судової практики, здійснені Верховним Судом України; вироки, ухвали, постанови місцевих та апеляційних судів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей за період 2018–2023 років, а також рішення Верховного Суду.

Теоретичні та практичні здобутки дисертації знайшли своє втілення: у законотворчій діяльності; у правозастосовній діяльності та в освітньому процесі й науково-дослідній діяльності (акти впровадження Європейського інституту безперервної освіти від 1 листопада 2023 року, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 22 вересня 2023 року, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука від 10 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України від 27 листопада 2023 року, Запорізького національного університету від 11 грудня 2023 року, Ужгородського національного університету від 27 листопада 2023 року, Одеського державного університету внутрішніх справ від 20 вересня 2023 року, Київського інституту Національної гвардії України від 30 листопада 2023 року, Донецького державного університету внутрішніх справ від 22 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту публічного права від 10 вересня 2023 року) (додаток Ю).

Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено посилання. У дисертації використовуються лише ті положення та ідеї, що відображені в наукових публікаціях автора, підготовлених у співавторстві, у

виданнях категорії «А» (Scopus та Web of Science) та є результатом його особистих досліджень.

За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій Боровика А.В. можна стверджувати, що наукова робота оформлена відповідно до нормативних вимог, передбачених для такого виду праць, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у в дисертації, в цілому характеризуються аргументованістю і послідовністю. Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Новизна та загальнонаціональне значення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації Боровика А.В. полягає в тому що представлена здобувачем дисертаційна робота є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. На підставі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн автором розроблено доктринальну модель системи кримінально-правових заборон, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, яка містить пропозиції щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак основних і кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів цих деліктів, а також міри покарання за їх учинення та може бути врахована під час удосконалення чинного КК України та його проєкту.

На підставі проведеного аналізу сучасної системи кримінально-правових заборон, дисертантом не лише виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (їх можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час вчинення злочину чи кримінального проступку. А й низку їх недоліків

(часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади; неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо), а також виокремлено два рівні їх удосконалення: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що передбачає системне вдосконалення санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України шляхом розроблення типових санкцій;

Встановлено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади, передусім частку засудження, закриття кримінальних проваджень, призначення окремих видів і розмірів покарання, а також застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням як загалом, так і в розрізі окремих деліктів;

Здобувачем окремо удосконалено підходи щодо кримінально-правової кваліфікації опору залежно від законності дій потерпілого (представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб);

Заслуговує окремої уваги й позиція автора відносно того, що умисел у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342–344, 349 КК України, є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямым умислом, а також визначення змісту інтелектуальних і вольових ознак умислу в цих кримінально протиправних діяннях.

Окремо варто наголосити й на тому, що представлена Боровиком А.В. дисертаційна праця має значний науково-теоретичний внесок у розуміння механізмів кримінально-правової охорони представників влади та вагоме практичне значення для вдосконалення законодавчого регулювання та правозастосовної діяльності. Зокрема, дослідження може бути використане у діяльності правоохоронних органів України, зокрема, у МВС, ДБР, НПУ та військових структурах.

Робота є цінною для підготовки фахівців у галузі кримінального права та кримінології. Її матеріали можуть бути використані при викладанні відповідних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, особливо для майбутніх юристів, працівників правоохоронних органів та суддів.

Повнота викладу результатів у наукових публікаціях.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, у повній мірі відображено у 52 наукових публікаціях: двох одноосібних монографіях; 20 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України; 7 статтях, опублікованих у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus і Web of Science; 23 тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах.

Відсутність або наявність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Представлена Боровиком А.В. дисертація є оригінальною науковою працею та становить самостійне дослідження, а сформовані в ній наукові положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях докторанта. Для аргументації окремих положень здобувачем було використано праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

У роботі не виявлено положень, які б порушували принципи академічної доброчесності та не зафіксовано фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації.

Поряд з цим, у дисертації А.В. Боровика є ряд висновків, пропозицій і положень, що носять дискусійний характер та потребують додаткової аргументації під час захисту, а саме:

1. Викликає питання та потребує додаткової аргументації при захисті включення дисертантом до складових аспектів наукової новизни виявлення ним вперше «неоднозначної природи юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих у позначенні посягань на представників влади....».

2. Більшість вітчизняних учених до визначення об'єкта кримінального правопорушення, підходять через охоронювані кримінальним законодавством суспільні відносини.

Концепція суспільних відносин як об'єкт кримінального правопорушення наявна і в чинному КК України, зокрема ст. 11, якою закріплено, що «кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення». Дане положення прямо вказує на те, що кримінальне правопорушення є небезпечним для суспільства та його структурних елементів, таких як населення, територія та ін., а також посягає на суспільні відносини, які охороняє кримінальний закон та які являють собою певні зв'язки між людьми (суб'єктами відносин), що утворюються в процесі сумісної матеріальної і духовної діяльності на підставі певного засобу виробництва. Враховуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що шкода, спричинена в результаті вчинення кримінального правопорушення, заподіюється не суспільству в цілому, а певному його осередку, і, як результат, завдає відповідної шкоди суспільним відносинам.

Разом з тим у представленій дисертаційній роботі об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади здобувачем визнано саме «правовідносини», а не «суспільні відносини», у зв'язку з чим

під час публічного захисту хотілося б почути позицію автора щодо обраного підходу наукового пошуку.

3. Вивчаючи представлену дисертаційну роботу встановлено, що здобувачем приділено значної уваги дослідженню зарубіжного досвіду та окремо акцентовано увагу на особливостях відповідних складів кримінальних правопорушень у кримінальному законодавстві певних зарубіжних країн (с. 260).

Разом з тим доцільно зауважити, що при застосуванні порівняльно-правового методу наукового дослідження не варто ставити за мету цілковиту імплементацію зарубіжного досвіду, оскільки подібні запозичення можливі, насамперед, лише з урахуванням як усієї сукупності суспільних відносин у державі, так і специфіки функціонування окремих її інституцій.

З аналізу дисертації встановлено, що здобувачем проведено докладне вивчення зарубіжного досвіду щодо кримінальних правопорушень проти представників влади, разом з тим не вбачається за можливе з'ясування його кращих практик, які б доцільно було б, за позицією докторанта, впровадити у вітчизняне законодавство.

4. У підрозділі 1.4 *«Потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади»* дисертації, з поміж іншого, дисертантом запропоновано наступну класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях: державний виконавець (ст. 342, 343 КК України), працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України). У зв'язку з чим під час публічного захисту доцільним було б уточнити, хто все ж таки на думку здобувача є потерпілим у кримінальному провадженні порушеному за фактом вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст. 343 КК України державний виконавець чи працівник органу державної виконавчої служби

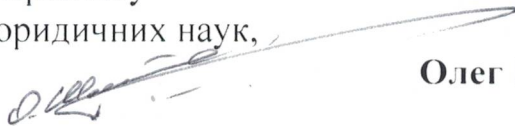
Вказані вище зауваження стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем

З огляду на викладене, вважаю, що дисертація А.В. Боровика «Кримінальні правопорушення проти представників влади» є науковою кваліфікаційною працею, що відповідає вимогам, які висуваються до докторських дисертацій та встановлені Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 із змінами.

Автор дисертації – Боровик Андрій Володимирович – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент

директор інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

Олег ШКУТА

Підпис Шкути О.О. засвідчую:

т.в.о. першого проректора Одеського
державного університету внутрішніх справ
полковник поліції

Максим КОРНІЄНКО